

BRIEVEN VAN CALVIJN AAN VROUWEN

Brieven van Calvijn aan vrouwen.

Een brief kan een merkwaardig document zijn. En een brief, hoe eenvoudig ook in woordkeus en bouw, hoe gebrekkig zelfs in beide, kan toch de(n) mensch, die hem schreef, doen kennen. Van de Hulst heeft eens gezegd: „Een brief van een moeder kan literair zijn, een brief van een bedroefde moeder, die de bewogenheid van haar hart uitschreit in simpele woorden.” Want het leven klopt in zoo'n brief en we moeten den levensklop voelen als we den mensch willen kennen.

Hoofd heeft indertijd den brief een zuiver literairen vorm gegeven; zijn brieven behooren tot de Nederlandsche literatuur in engeren zin. Ze zijn heusch en hoofsch en zwierig; renaissancebrieven, die al de deugden en gebreken der literaire richting van den tijd vertoonen.

In de 18e eeuw verscheen de roman in briefvorm. De dames Wolff en Deken hebben er roem mee behaald. Ook hier had de brief zijn voordeel. Het karakter der schrijvers en schrijfsters komt duidelijk uit.

In het boek van Dr Van der Does *) hebben we alleen met afzonderlijke brieven te maken, al is er natuurlijk een eenheid in levensbeschouwing en levenshouding op te merken.

Natuurlijk — want Calvijn is de briefschrijver.

Dr Van Schelven leidt deze brievenlectuur in en wijst terecht op wat Dr Van der Does op historisch gebied reeds presteerde. Deze historicus toch heeft met verschillende werken onze literatuur verrijkt: hij schreef over kerkgeschiedenis en vaderlandsche geschiedenis. En zijn klare, beeldende stijl doet zijn pennewerk met klimmend genoegen lezen.

Dr Van Schelven vestigt er de aandacht op, dat velen over Calvijn nog altijd een eenzijdig oordeel vellen. Calvijn, dat zou dan de strenge, de fanatieke dogmaticus zijn, de gereformeerde inquisiteur, de man wiens naam men niet kan noemen zonder dat men den naam Servet als een boekdeelen sprekende aanklacht er bij hoort. Calvijn is dan, wat zijn gelaat is: strak van lijn, ernstig; op dat gelaat is het te lezen, dat deze man de onverbidlijkheid zelve is, dat hij het alleen weet. Calvijn, dat is de eerste onverzettelijke „Calvinist,” wiens interpretatie beslissend is.

Nu heeft Dr Van der Does eenige brieven van Calvijn, aan vrouwen geschreven, vertaald. De hervormer heeft uiteraard veel gecorrespondeerd met allerlei personen en colleges. En deze brieven nu doen ons Calvijn zien, zooals hij wezenlijk was. In dit verband wijs ik ook op het mooie boekje van Dr H. Kaajan: Laster en legende omtrent Calvijn, dat indertijd verscheen in de Christelijke Brochurenreeks: „Ons Arsenal.”

Wat nu de brieven betreft, behoeft het nauwelijks vermelding, dat ze subjectief zijn. Treffend subjectief. En het is waar, dat deze brieven in groote bewogenheid zijn geschreven; dat ze een teere zielszorg openbaren; dat ze soms troosten als de woorden eener moeder. Niettemin is ook hier de onverzettelijke Calvijn aan het woord, de man met den sterken geest. In den engeren zin is hij geen martelaar geweest en men zou geneigd kunnen zijn te vragen, of het niet betrekkelijk gemakkelijk was van een veilig huis uit in Genève, troostwoorden te schrijven aan vrouwen, die in gevangenissen zuchtten; maar

*) *Calvijn: Kracht en troost voor vrouwenlevens*, uit het Fransch vertaald door Dr J. C. van der Does. Uitgave van W. ten Have, Amsterdam.

na het nauwkeurig lezen dezer brieven doen we toch die vraag niet. Want uit zulk hout zijn wel martelaren gesneden en het is Gods leiding geweest, dat deze man in betrekkelijke veiligheid heeft kunnen werken, tot hij er bij neerviel, en dat dit werk voor de eeuwen en de wereld waarde had.

De bekwame vertaler schreef boven de brieven inleidende aantekeningen; de enkele zinnen doen zien, hoe veel studie er achter de oriëntering ligt. En deze aantekeningen doen ons de brieven beter verstaan.

Het is bij Calvijn alles of niets.

In den eersten brief aan Mevrouw de Falais lezen we, hoe hij den Heere dankt voor de genade, die Hij haar bewezen heeft, en in het bijzonder daarvoor, dat Hij haar bereidwillig gemaakt heeft, alles te verlaten en vaarwel te zeggen, om zich geheel aan Zijn dienst over te geven.

„Dat is inderdaad iets, dat wij allen zonder murmureeren moeten doen; het is zelfs de eerste les van ons Christendom. Maar de meesten kwijten zich daarvan zeer slecht.”

Zoo was de levensopvatting van Calvijn. Alles verlaten om God te dienen. Het ging hem om Gods eer, en deze uitdrukking was hem meer dan een leus. Het is de doelstelling bij een levensprogram.

„Ik prijs daarom onzen Heere, dat Hij u heeft laten gevoelen, dat de eer van Zijn Naam meer waard is dan de geheele wereld, en bovendien, welke zaligheid het is, Hem met een rustig geweten te kunnen dienen, zoodat gij dat als de beste schat, die u kan te beurt vallen, beschouwt.”

Ik kan hier niet op den inhoud van elken brief ingaan, maar wil toch op enkele bijzonderheden wijzen.

In een brief aan Margaretha van Valois, de Koningin van Navarre, schrijft Calvijn over de Libertijnen. Hij verdedigt zich tegen over hem verspreide valsche geruchten in verband met zijn boek: *Tegen de Libertijnen*.

„Ik zie een secte, die verderfelijker en afschuwelijker is dan er ooit een op de wereld bestond. Ik zie, dat zij groote schade aanricht en een vuur is, dat alles vernielt en verderft; dat zij is als een besmettelijke ziekte, die de gansche aarde aansteekt, als men geen raad schaft.”

En wat verder, op de meening, dat hij wel de leer had kunnen bestrijden maar geen personen had moeten noemen:

„Ik weet, dat Quintin (een der aanhangers der Libertijnen, die bij de Koningin in de gunst stond) geen ander doel nastreeft dan de arme, eenvoudige zielen te verlokken tot die meer dan beestachtige secte over te gaan.”

Later volgt dan het bekende woord:

„Een hond blaft, als men zijn meester aanvalt, ik zou zeer lafhartig zijn, als, ziende dat Gods waarheid aangevallen werd, ik stom zou blijven en geen geluid geven.”

Na het overlijden van Jacques, baron de Mirambeau, die zijn vrouw om haar geloof mishandeld had, richt Calvijn zich tot haar met de woorden:

„De slechte behandeling, waaronder gij gekwijd hebt, beteekent niets bij die ellendige dienstbaarheid, waarin gij gehouden zijt om God niet te kunnen dienen en dat gij wordt afgehouden van den Zoon van God, zoodat gij Hem niet de trouw kondt bewijzen van het heilige en gewijde huwelijk, dat Hij met u gesloten had, en daarom zijt gij nu des te meer verplicht te overwegen, met welk doel Hij u in vrijheid gesteld heeft.”

„Ik weet zeer wel, dat gij rekening houdt met uw kinderen, en zeg niet, dat dit uw goed recht niet is, als maar de Oppermachtige Vader bij u en uw kinderen niet achtergesteld wordt. Bedenk, dat de grootste weldaad, die ge hun kunt bewijzen, is: hun den weg te wijzen om God te volgen.”

De gevangen vrouwen te Parijs spreekt hij moed in met te zeggen, dat God Zijn kracht in zwakheid volbrengt en dat Hij ze heeft geroepen om Hem te verheerlijken, niet minder dan de grootste helden, die Hij met wetenschap en kracht heeft toegerust.

„Stelt u de vele voorbeelden voor oogen van duizenden vrouwen, die haar bloed gestort hebben voor Jezus Christus.“ „Let ook op de eer, die Hij u ten deel laat vallen, opdat gij u door Hem laat leiden, verzekerd, dat Hij machtig is, om uw leven te behouden als Hij dat nog gebruiken wil; maar ook verzekerd, als Hij het u ontnemen wil, om er een beter voor in de plaats te geven, dat gij dan gelukkig zijt, uw broze leven tot Zijn eer tot zoo'n hoogen prijs over te geven en eeuwig bij Hem te leven.“

In een brief aan Jeanne d'Albret, Koningin van Navarre, die van een wuft leven was bekeerd en openlijk overging tot de Hugenoten, wijst Calvijn op de plichten van vorsten en vorstinnen. Velen schamen zich, onder het voorwendsel hunner hooge plaats, te behooren tot de schaapskooi van dien grooten Herder. Maar hij verwacht, dat Zij, waar Zij door Gods Geest geleid wordt, Hem zal gehoorzamen. Als Haar Gemaal de zaak der Hervorming verlaten heeft, troost Calvijn Haar:

„Al zou de geheele wereld wankelen, als ons anker vastgemaakt is in den hemel, komen wij zeker in de goede haven aan.“

„Ik ben er van overtuigd, Mevrouw, dat God uw zuchten en de onze verhooren zal, als wij Hem maar het offer van onzen ootmoed, dat Hij eischt, brengen. Want hoe stoutmoedig wij in de verdediging van Zijn zaak kunnen en moeten zijn, toch moeten wij het aan onze zonden toe-

schrijven, als de loop van het Evangelie vertraagd wordt. Hoe het ook zij, laten wij temidden van onze angsten ons het woord van den heiligen Paulus in herinnering brengen: „Verblijdt u in den Heere te allen tijd, wederom zeg ik u: verblijdt u.“ Zoo zullen wij in al ons leed een onoverwinnelijken moed toonen.“

Scherp is de laatste brief aan Renata, hertogin van Ferrara. Boven dezen brief zou het woord passen: „De ijver voor Gods huis heeft mij verteerd.“

Toch waarschuwt de Hervormer er voor, menschen te veroordeelen, omdat er maar één Rechter is, Wiens vonnis rechtvaardig en zuiver is.

Hij schrijft, dat hij het prijst, dat de Hertogin niet wil toestaan, dat de winkels der andersdenkenden geplunderd worden.

Wraak is verboden; zelfs onder de oude wet was geboden, het dier van zijn vijanden wel te doen.

„Haat en Christendom zijn twee onvereinbare zaken.“

Ik heb maar enkele gedachten uit deze merkwaardige brieven kunnen noemen. Ik hoop, dat velen ze in hun geheel zullen lezen. Hier is stichtelijke lectuur van de beste soort. Ze brengt ons Calvijn dichter bij, leert ons hem beter kennen. Dr Van des Does verdient onzen dank, dat hij deze keur van brieven heeft vertaald en daardoor den Hervormer recht heeft gedaan, door hem in deze keus te teekenen als den beginselvasten man, die een taak van betekenis had te verrichten, en als den zachtmoedigen Christen, die in de school van den Heiland de lessen der liefde leerde.

A. L. v. H.

Naar een schilderij van Joseph Hornung

Calvijn neemt afscheid van zijn vrienden.